

О. Ф. ДЕЛІ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, Україна,
delijka@ukr.net

КАРАКУРТ І ТАРАНТУЛ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Всі павуки є хижаками, які відіграють основну роль у збереженні балансу членистоногих в різних біотопах. Важливою обставиною є те, що павуки полюють у різних ярусах. Павуки мають велике значення як регулятори чисельності фітофагів, в тому числі й шкідників сільськогосподарських культур. Але в той же час, деякі види павуків є небезпечними для здоров'я та навіть життя людини. Метою даного дослідження було встановлення розповсюдження небезпечних павуків (тарантула і каракурта) в Одеській області.

Каракурт (*Latrodectus tredecimguttatus* Rossi, 1790) родина Theridiidae, Aranei – є небезпечним для людини видом павуків. Його отрута має токсичну дію на центральну та периферичну нервову систему, викликає отруєння всього організму та може призвести до смерті. Вивченню біології цього виду присвячено декілька фундаментальних робіт (Россиков, 1904; Мариковский, 1953, 1956; Эргашев, Хафизов, 1975; Эргашев, 1980, 1990). Сучасні роботи присвячені вивченню ДНК-аналізу отруйної залози та ДНК-аналізу яєць каракурта (He et al., 2013; Xu, Wang, 2016). В Україні поширений один вид роду, який відомий з Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запоріжської, Донецької, Луганської областей та з Криму (Ковблюк, Кастрьгіна, 2015; Polchaninova, Prokopenko, 2013, 2019; Делі, 2014, 2019).

Тарантул (*Lycosa singoriensis* Laxmann, 1770) родина Lycosidae, Aranei – небезпеки життю людини не представляє, але отрута цього павука має негативні наслідки на організм людини. Живе в глибоких вертикальних норах, які мають довжину до 50 см і вкриті павутиною. Отрута тарантулів має сезонні коливання, максимум токсичності отрути припадає на період з кінця травня по серпень. Детальний опис історії вивчення, морфології, біології та розповсюдження тарантула наводиться в роботі П. І. Мариковского (1956). На території України тарантул відомий з Одеської, Херсонської, Запоріжської, Дніпропетровської, Полтавської, Харківської, Черніговської, Київської, Донецької, Луганської областей та з Криму (Ковблюк, Кастрьгіна, 2015; Polchaninova, Prokopenko, 2013, 2019; Делі, 2014).

Матеріалом для дослідження слугували дані спостережень за каракуртом та тарантулом на території Одеської області (Україна) протягом 2014-2020 рр. Матеріал збирали за стандартними методиками (Тыщенко, 1971). Обстеження були проведені в усіх районах області. За весь період дослідження було зібрано 98 екземплярів статевозрілих павуків каракурта та більше 200 екземплярів тарантула. Видову належність павуків визначали за ключами В. П. Тыщенко (1971) та W. Nentwig (2021).

Результати дослідження та їх обговорення

На території Одеської області каракурт зустрічається в степовій зоні в одинадцяти районах (Арцизькому, Білгород-Дністровському, Біляївському, Болградському, Ізмаїльському, Кілійському, Лиманському, Овідіопольському, Ренійському, Татарбунарському). Здебільшого зустрічі каракурта відбувалися у південних районах області. Такий розподіл павуків в районі дослідження обумовлений сприятливими кліматичними умовами (коротка тепла зима, волога весна, спекотне довге літо призводить до збільшення чисельності або низькі зимові температури, які призводять до загибелі павучків у коконах (Мариковский, 1956).

К. Ю. Пульвер (1959) вказав, що мешканці м. Одеса ще в 1950-х рр. звертались за допомогою в медичні заклади міста, внаслідок укусів каракурта. В роботі О. В. Прокопенко та В. В. Мартинова (2013) є припущення, що скорочення природних біотопів приведе до поступового переселення каракурта в антропогенні біотопи, що тягне за собою велику небезпеку для людини. Треба зазначити, що в 2020 році каракурт був зареєстрований в м. Одеса, це пов'язано з інтенсивною забудовою околиць м. Одеса та скороченням природних місцезнаходжень каракурта.

Виявлено, що каракурт частіше трапляється на рудеральних ділянках (54% від загальної кількості особин) й рідше в агроценозах (12%), на вологих солончаках та на степових ділянках (по 17%) (рис. 1).

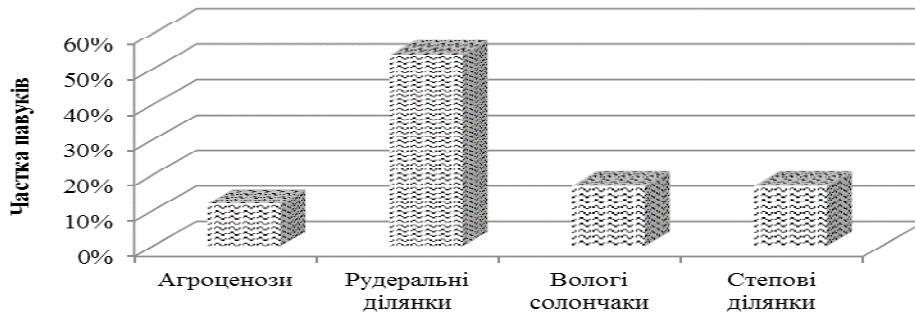

Рис. 1. Біотопічний розподіл каракурта в Одеській області

Нори тарантула пов'язані з відкритими місцями, які значно забезпечені сонячним світлом.

Висока температура повітря прискорюють дозрівання яйцеклітин в яєчнику самки і дає можливість дати кілька генерацій за сезон. Місця існування тарантулів в степовій зоні залежить від кліматичних особливостей літнього періоду та коливання вологості ґрунтів. Тарантул є гігрофілом, який будує свої нори у вологих ґрунтах (Мариковский, 1956). Тарантул був зареєстрований у вісімнадцяти районах Одеської області: Арцизьському, Білгород-Дністровському, Біляївському, Березівському, Болградському, Ізмаїльському, Кілійському, Лиманському, Любашівському, Миколаївському, Овідіопольському, Одеському, Подільському, Роздільнянському, Ренійському, Саратському, Татарбунарському, Тарутінському.

Найбільша кількість тарантула була відмічена в Біляївському, Болградському, Ізмаїльському, Овідіопольському, Роздільнянському та Саратському районах.

Найчастіше *Lycosa singoriensis* зустрічався в агроценозах (50% від загальної кількості). На степових ділянках було відмічено – 20%, на рудеральних ділянках – 18% від загальної кількості знайдених екземплярів. Рідше тарантули зустрічалися у парках – 12% (рис. 2).

Рис. 2. Біотопічний розподіл тарантула в Одеській області

Тарантул в районі дослідження в зборах реєструвався з березня по жовтень. Для цього павука відмічались сезонні коливання. Найбільша кількість екземплярів була відмічена в липні.

За літературними даними (Мариковский, 1956) для розвитку цього павука важливими умовами є наявність вологи та сонячного світла, які необхідні для дозрівання статевих продуктів та для молоді, яка розвивається в коконі. Кліматичні умови Одеської області є сприятливими для існування тарантула.

Висновки

На території Одеської області реєструються небезпечні види павуків: тарантул і каракурт. Каракурт в районі дослідження частіше зустрічався на рудеральних ділянках, тарантул частіше реєструвався в агроценозах. Для тарантула характерні сезонні коливання чисельності, пік відмічався в липні. Скорочення природних біотопів внаслідок діяльності людини приведе до поступового переселення каракурта в антропогенні біотопи, що тягне за собою велику небезпеку для людини.

Література

- Делі О. Ф. Аранеокомплекси екосистем різної трансформації північно-західного Причорномор'я: автореф. дис. ... канд. біол. наук : 03.00.16. – Одеса, 2014. – 20 с.
- Делі О. Ф., Подгорная С. Я., Черничко К. Й. Розповсюдження та плодючість павука *Latrodectus tredecimguttatus* (Rossi, 1790) (Aranei: Theridiidae) в Одеській області (Україна) // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Біологія». – № 32. – 2019. – С. 60-68.
- Ковблюк Н. М., Кастрыгина З. А. Обновленный каталог пауков (Arachnida, Aranei) Крыма // Українська ентомофауністика. – Київ, 2015. – Том 6, № 2. – 81 с.
- Мариковский П. И. Массовые размножения ядовитого паука каракурта *Latrodectus tredecimguttatus* (Rossi) / Зоол. журнал. – 1953. – Т. XXXII, вып. 3. – С. 444-449.
- Мариковский П. И. Тарантул и каракурт. Морфология, биология, ядовитость. – Фрунзе: Изд-во АН КиргССР, 1956. – 281 с.
- Прокопенко Е. В., Мартынов В. В. Особенности биологии *Latrodectus tredecimguttatus* (P. Rossi, 1790) (Aranei, Theridiidae) в Северном Приазовье // Бюл. Моск. общества испытателей природы. – 2013. – Т. 118. – Вып. 5. – С. 12-22.
- Пульвер К. И. Ядовитый паук каракурт в Одесской области и меры борьбы с ним. Методические указания в помощь медицинскому работнику. – Одесса, 1959. – 12 с.
- Росиков К. Н. Ядовитый паук Кара-курт (*Latrodectus tredecimguttatus* (Rossi, 1790) Kara-kurt). – СПб: Тип. М. Меркушева, 1904. – 237 с.
- Тыщенко В. П. Определитель пауков европейской части СССР. — М.: Наука, 1971. — 235 с.
- Эргашев Н. Э. К экологии ядовитых видов пауков рода *Latrodectus* Walck. // Узбекский биологический журнал. – 1980. – № 5. – С. 58-60.
- Эргашев Н. Э. Экология ядовитых пауков Узбекистана. – Ташкент: ФАН, 1990. – 191 с.
- Эргашев Н., Хафизов У. К плодovitости каракурта // Узбекский биологический журнал. – 1975. – № 6. – С. 46-47.
- He Q, Duan Z, Yu Y, Liu Z, Liu Z, et al. The venom gland transcriptome of *Latrodectus tredecimguttatus* revealed by deep sequencing and cDNA library analysis // PLoS ONE. – 2013. – Vol. 8. No 11. – 16 p. doi:10.1371/journal.pone.0081357.
- Xu D., Wang X. Transcriptome analysis to understand the toxicity of *Latrodectus tredecimguttatus* eggs // Toxins. – 2016. - Vol. 8, No 378. – 23 p. doi:10.3390/toxins8120378.
- Nentwig W, Blick T, Gloor D, Hnnggi A, Kropf C. Araneae Spiders of Europe. 2021. Version 04.2021. Online at <https://www.araneae.nmbe.ch>, accessed on {date of access}, doi: 10.24436/1.
- Polchaninova N. Yu, Prokopenko E. V. Catalogue of the spiders (Arachnida: Aranei) of Left-Bank Ukraine. Arthropoda Selecta. Supplement № 2. Moscow: KMK Scientific Press, 2013. – 268 p.
- Polchaninova N. Yu, Prokopenko E. V. An updated checklist of spiders (Arachnida: Araneae) of Left-Bank Ukraine / Arachnologische Mitteilungen / Arachnology Letters. – 2019. – Vol. 57. – P. 60-64.